

Анна Мокрицька,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Тернопільського національного
економічного університету

Тетяна Сліпченко,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань
Тернопільського національного
економічного університету

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Проаналізовано досвід використання поліграфа та поліграфічних досліджень у діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн. Визначено, що основними напрямками застосування поліграфа є як розслідування правопорушень (у тому числі кримінальних) і боротьба з організованою злочинністю, так і перевірки благонадійності та доброчесності претендентів на посади в поліції, органах прокуратури, судах та інших правоохоронних органах, а також держслужбовців, які хочуть зайняти вищі посади.

Ключові слова: поліграф, дослідження, поліграфічне опитування, правоохоронні органи України, розслідування правопорушень, організована злочинність, злочини, перевірки благонадійності та доброчесності, держслужбовці, детекція брехні.

Бібл.: 9.

Мокрицькая А., Слипченко Т.

Использование полиграфа в правоохранительной деятельности: опыт зарубежных стран

Проанализирован опыт использования полиграфа и полиграфических исследований в деятельности правоохранительных органов зарубежных стран. Определено, что основными направлениями применения полиграфа является как расследование правонарушений (в том числе уголовных) и борьба с организованной преступностью, так и проверки благонадежности и добродетели претендентов на должности в полиции, органах прокуратуры, судах и других правоохранительных органах, а также госслужащих, которые хотят занять более высокие должности.

Ключевые слова: полиграф, полиграфическое исследование, опрос, правоохранительные органы Украины, расследование правонарушений, организованная преступность, преступления, проверки благонадежности и добродетели, госслужащие, детекция лжи.

Mokrytska A., Slipchenko T.

The use of a polygraph in law enforcement activities: the experience of foreign countries

The article analyzes the experience of using polygraph and polygraph research in the activity of law enforcement agencies of foreign countries. The long-standing practice of using the polygraph in the activities of law enforcement bodies is by such countries as Japan, USA, Canada, Israel. It is determined that the main directions of the use of the polygraph are as investigations of offenses (including criminal) and the fight against organized crime, as well as verification of credibility and integrity of candidates for positions in the police, prosecutor's offices, courts and other law enforcement agencies, as well as civil servants who want to take higher positions. Polygraph tasks include: narrowing the range of suspects, establishing the fact of committing a crime, creating conditions for obtaining true testimonies, collecting additional and guiding information that can help to choose the most promising and substantiated direction of investigation. Effectiveness of the use of the polygraph in the activities of law enforcement agencies, convincingly proved practice in many countries. These technologies have proved their worth and have been used successfully for a long time in the US, Israel, Turkey, Poland, the Baltic States and other countries, in particular, during the selection of a certain group of civil servants, conducting internal investigations, in particular in pre-trial investigations, disclosure and investigation of resonance crimes. The normative-legal principles of the use of psychophysiological researches using polygraph in the national practice are described.

Summing up, it should be noted that the long-standing practice of using a polygraph in the activities of law enforcement bodies is the countries such as Japan, USA, Canada, Israel. The main tasks that are solved with the help of a polygraph are: narrowing the range of suspects, establishing the fact of committing a crime, creating conditions for obtaining true testimonies, and collecting additional information about the offense under investigation. Often, the results of such studies are used not for the purpose of obtaining evidence, but for the collection of orientation information that can help to select the most promising and substantiated direction of investigation. Foreign experience shows that, in law enforcement practice, checks on polygraphs are usually used not in the interests of obtaining judicial evidence for a decision on a case, but to assist the investigator in choosing a more perspective and something grounded in his direction.

Keywords: *polygraph, polygraph survey, polygraph survey, law enforcement agencies of Ukraine, investigation of offenses, organized crime, crimes, checks of trustworthiness and integrity, civil servants, detection of lies.*

Постановка проблеми. На сьогодні, коли процес правотворчої діяльності в Україні набуває швидких темпів розвитку, спостерігаються позитивні тенденції в приведенні правової системи України відповідно до міжнародних стандартів. Застосування інструментальної детекції на основі поліграфа в різних сферах суспільних відносин нині є поширеним явищем.

Оскільки правоохоронні органи є представниками державної влади, їх метою є забезпечення дообробу кожного індивіда шляхом боротьби зі злочинами, що посягають на права та свободи громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування поліграфа в правоохоронній діяльності не є новим у вітчизняній науці. Його дослідженню присвячували свої праці Р. С. Белкін, О. В. Белюшина, В. І. Василичук, Ю. Ю. Орлов, Г. К. Кравцова, Я. В. Комісарова, М. А. Селіванов, А. П. Сошніков, Т. Р. Морозова, О. В. Повстяний, А. М. Титов, Ю. І. Холодний та ін. Однак у зв'язку з тим, що використання поліграфа в правоохоронній діяльності України хоча і не є новим, але сфери та можливості його використання з кожним разом розширюються, то вивчення досвіду зарубіжних країн залишається актуальним й потребує дослідження.

Мета статті – вивчення досвіду зарубіжних країн здійснення психофізіологічних досліджень з використанням поліграфа та визначення місця, ролі та можливостей їх використання для отримання доказової й орієнтуючої інформації в діяльності правоохоронних органів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отримання інформації, що має значення для розслідування кримінальних правопорушень, є метою правоохоронної діяльності будь-якої правової держави. Пошук нових засобів і шляхів здобуття та використання доказової й орієнтуючої інформації є одним з актуальних завдань нашої держави та безпосередньо пов'язаний з використанням сучасних досягнень природничих і гуманітарних наук.

Поліграф як засіб отримання й оцінки достовірності такої інформації від опитуваної особи шляхом фіксації фізіологічних реакцій людини на запитання став невід'ємним атрибутом діяльності правоохоронних органів багатьох країн. Десятки країн Європи та США використовують поліграф як для профілактики злочинів, так і для розслідувань й розкриття злочинів.

О. В. Белюшина зазначає: «... у зарубіжній практиці одним із головних напрямів застосування поліграфа є діяльність правоохоронних органів щодо розслідування злочинів» [1, с. 84].

На сьогодні поліграф використовують більш ніж у 75 країнах світу, серед яких загальноновизнаним лідером є США. Обстеження, перевірки та експертизи з використанням поліграфа використовуються в діяльності правоохоронних органів Бельгії, Білорусі, Болгарії, Ізраїлю, Індії, Казахстану, Канади, Китаю, Прибалтійських країн Латвії, Литви та Естонії, Південної Кореї, Польщі, Сербії, Сінгапуру, Словаччини, Словенії, Фінляндії, Хорватії, Чеської Республіки, Чорногорії, Японії, Туреччини та ін. Водночас заборонено використання поліграфа у таких країнах, як Австралія, Австрія та Німеччина.

Ефективність застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів, переконливо доведено практикою діяльності в багатьох країнах світу. Зазначені технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються в США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах, зокрема під час добору певної групи кадрів державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань, на досудовому слідстві, розкриття та розслідування резонансних злочинів [8, с. 3].

Вітчизняні науковці, спираючись на досвід правоохоронних органів зарубіжних країн, виокремлюють три основні підходи до визначення правового статусу результатів застосування поліграфа при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. По-перше, це – категоричне невизнання результатів застосування поліграфа при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень доказом у суді (Естонія, Держава Ізраїль, Колишня Югославська Республіка Македонія, Молдова, Сінгапур та Словаччина).

По-друге, це – непряме визнання результатів застосування поліграфа при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень доказом у суді (Білорусь, Індія, Канада, Литва, Польща та Угорщина). Так, у Білорусі при загальному невизнанні результатів застосування поліграфа при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень доказом у суді практикується виклик поліграфолога до суду для допиту як спеціаліста, що дає змогу долучати до кримінальної справи протокол його допиту як доказ. По-третє, це – визнання результатів застосування поліграфа при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень доказом у суді (Латвія, Росія, Румунія, США та Японія) [6, с. 25].

Як зазначає Ю. І. Холодний, в Індії, не дивлячись на встановлені Кодексом доказування обмеження щодо прийняття судом результатів застосування поліграфа, суди не заперечують можливості проведення поліграфного опитування поліграфологом, який не є працівником поліції, та іноді приймають до розгляду результати таких поліграфних опитувань [7, с. 83].

На початку XXI ст. в криміналістичних лабораторіях поліцейських управлінь префектур Японії проводили перевірки за допомогою близько 70 поліграфологів, при цьому близько двох третин згаданих лабораторій було оснащено спеціально обладнаними приміщеннями для перевірки на поліграфі. Поліцейські підрозділи Японії мають давню практику застосування поліграфа. Перевірки правоохоронців із використанням цього науково-технічного приладу розпочалися в цій країні ще на початку 1950-х рр. XX ст. [2, с. 186].

У процесуальному аспекті дані, отримані під час таких перевірок, почали ураховувати в судовій системі Японії з 1959 р. У 1968 р. Верховний суд Японії вперше в історії судочинства схвалив висновок експерта за результатами проведеної перевірки на поліграфі як доказ у розслідуваній справі. У своєму рішенні Верховний суд Японії систематизував вимоги до інформації, що отримується за допомогою поліграфа, щоб остання набула статусу прийнятних доказів у судовому розгляді, зокрема:

- перевірку слід проводити за допомогою стандартного приладу; встановленої та схваленої методики тестування;
- психічний та фізіологічний стани особи, яку перевіряють, мають відповідати попередньо встановленим вимогам;
- суб'єктом перевірки може бути лише кваліфікований поліграфолог;
- результати перевірки на поліграфі мають бути кваліфіковано викладені.

Такі та схожі вимоги характерні для діяльності правоохоронних систем та інших зарубіжних країн.

Практика застосування поліграфа поліцією Японії дала змогу їх Національному поліцейському агентству визначити загальнообов'язковий стандарт щодо його використання [2, с. 186].

Основним конституційним принципом використання поліграфа в Україні та зарубіжних країнах у будь-якій сфері є добровільність процедури обстеження. Жодна людина не може бути піддана обстеженню на поліграфі, якщо попередньо не отримано її письмову добровільну згоду на проведення цієї процедури. Таку згоду оформляють у вигляді заяви, яку особа заповнює власноруч. У цій заяві має бути роз'яснено права й обов'язки обстежуваного.

Якщо особа відмовляється підписувати добровільну згоду на проведення обстеження на поліграфі, у документі зазначають причини відмови, відповідно, перевірку на поліграфі не проводять.

Зарубіжний досвід показує, що в правоохоронній практиці перевірки на поліграфі, як правило, використовуються не в інтересах отримання судових доказів для винесення рішення по справі, а для сприяння слідчому у виборі більш перспективного і чимось обґрунтованого напрямку його роботи [2, с. 189].

У США, Канаді, Ізраїлі та країнах Європи традиційними завданнями, що вирішуються за допомогою поліграфа, є такі: звуження кола підозрюваних, встановлення факту вчинення злочину, створення умов для отримання правдивих показів, збирання додаткової інформації про злочин, що розслідується.

Найчастіше результати таких досліджень використовуються не з метою здобуття доказів, а для збирання інформації орієнтування, здатної допомогти вибрати найбільш перспективний та обґрунтований напрям розслідування.

Перевірка на поліграфі під час розслідування кримінальних злочинів дає змогу:

- виправдати осіб, які не винні в події та до неї непричетні;
- визначити коло осіб, причетних до події;
- з'ясувати місцезнаходження викраденого майна;
- в окремих випадках – спонукати винну особу до надання показань.

Застосування поліграфа дає змогу об'єктивізувати ті зовнішні прояви психічних процесів людини, які зазвичай залишаються поза увагою оперативного або слідчого працівника тощо. Орієнтовний характер

результатів застосування поліграфа дозволяє говорити про можливість розгляду зазначеного заходу в контексті оперативно-розшукової діяльності та боротьби зі злочинністю [6, с. 24].

У сучасній практиці використання поліграфа під час розкриття злочинів ґрунтується на фізіологічних реакціях опитуваного, надає психологічні висновки про його інформованість чи неінформованість, причетність чи непричетність до злочину та ін.

Основні напрямки використання поліграфа в діяльності правоохоронних органів такі:

1. Встановлення особи, причетної до скоєння злочину з кількох відомих підозрюваних.
2. Встановлення складу злочину.
3. Встановлення ролей співучасників щодо скоєння злочину групою осіб.
4. Встановлення окремих обставин скоєння злочину.
5. Виявлення місць приховування трупів, грошей і цінностей, здобутих злочинним шляхом, знарядь злочину і предметів злочинного посягання, транспортних засобів.
6. Встановлення місцезнаходження безвісти зниклих і осіб, які знаходяться в розшуку.
7. Виявлення фактів неправдивого свідчення та інші.

Застосування поліграфа не є новим напрямком у діяльності правоохоронних органів України. СБУ вже більше п'ятнадцяти років використовує перевірки на поліграфі. Їхній досвід застосування засвідчив його високу ефективність і корисність не лише при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, а у кадровій роботі [6, с. 24].

Зібраний емпіричний матеріал вітчизняної та зарубіжної слідчої та судової практики за результатами застосування поліграфа під час розслідування та розкриття злочинів дає підстави стверджувати про необхідність використання в ході слідства цього науково-технічного забезпечення. Слідчий повинен поставити перед психофізіологічною експертизою із застосуванням поліграфа і, зокрема перед експертом, який її проводитиме, чітке завдання, за яким експерт будуватиме свої логічно обґрунтовані тести опитування індивідуума. На основі всебічного, повного і об'єктивного проведення такої експертизи експерт у подальшому формуватиме експертні висновки таким чином, щоб вони мали вагоме значення як джерело доказів на стадії судового розгляду кримінальної справи [5, с. 118].

Проведення досліджень з використанням поліграфа в Україні проводиться на підставі положень низки нормативних актів. Проте єдиного правового акта, в якому була б передбачена процедура застосування цього пристрою, методи та методики здійснення обстежень, проведення співбесід та інше, в Україні немає. Незважаючи на відсутність законів про використання поліграфа, його більш активно використовують правоохоронні органи України в контексті боротьби зі злочинністю.

У багатьох країнах існують законодавчі акти, які регламентують застосування поліграфа. Оскільки Україна йде у світовий ринок та світові організації, вважаємо, що в нашій державі повинні бути закони, що передбачатимуть процедуру застосування цього пристрою саме правоохоронними органами. Це сприятиме забезпеченню добробуту громадян України, оскільки багатою держава буде лише тоді, коли захищатимуться й задовольнятимуться законні права, свободи та інтереси членів суспільства, а також слугуватиме побудові солідарної України.

Досвід Міністерства оборони України полягає у тому, що кандидатів на керівні посади в Міноборони, а також волонтерів при цьому міністерстві перевіряють на поліграфі, згідно із затвердженою Антикорупційною програмою, за якою усі співробітники та претенденти на посади в Міністерстві оборони України повинні проходити обов'язкові перевірки.

У Верховній Раді України був зареєстрований законопроект № 4094 «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» від 17.02.2016 р., у якому зазначено, що особи, які претендують на посади в поліції, держслужбовці, які хочуть зайняти вищу посаду, зобов'язані пройти перевірку на поліграфі. Така сама вимога стосується прокурорів, зокрема йдеться про проходження ними щорічно таємної перевірки добросовісності, в тому числі з використанням поліграфа.

У багатьох зарубіжних країнах підготовку поліграфологів передбачено в системі відомчої освіти, що характерно і для Національної академії внутрішніх справ, яка має належний потенціал, набула досвіду в цій галузі та забезпечує підготовку поліграфологів із залученням працівників практичних підрозділів органів внутрішніх справ та інструкторів профільних офіційно зареєстрованих приватних компаній [8, с. 5–6].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що давню практику застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів мають такі країни, як: Японія, США, Канада, Ізраїль. Основні завдання, що вирішуються за допомогою поліграфа, такі: звуження кола підозрюваних, встановлення факту вчинення злочину, створення умов для отримання правдивих показів, збирання додаткової інформації про злочин, що розсліду-

ється. Найчастіше результати таких досліджень використовуються не з метою здобуття доказів, а для збирання орієнтуючої інформації, здатної допомогти вибрати найбільш перспективний та обґрунтований напрям розслідування. Зарубіжний досвід показує, що в правоохоронній практиці перевірки на поліграфі, як правило, використовуються не в інтересах отримання судових доказів для винесення рішення по справі, а для сприяння слідчому у виборі більш перспективного і чимось обґрунтованого напрямку його роботи.

Практика використання поліграфа в різних сферах життєдіяльності в Україні ще відносно нова. Проте використання поліграфа у діяльності правоохоронних органів України має перспективи його застосування як для розслідування правопорушень (у тому числі кримінальних) і боротьби з організованою злочинністю, так і для перевірки благонадійності та добросовісності претендентів на посади в поліції, органах прокуратури, судах та інших правоохоронних органах, а також держслужбовців, які хочуть зайняти вищі посади. Вважаємо, що доцільним було б регламентувати порядок проведення поліграфного обстеження (опитування чи перевірки) та використання його матеріалів у кримінальних провадженнях. Окремо слід вирішити питання підготовки фахівців поліграфологів і комплектації ними правоохоронних органів. У законодавстві необхідно чітко врегулювати вимоги до осіб, які мають право проводити психофізіологічну експертизу з використанням поліграфа, порядок і підстави отримання дозволу на проведення зазначених вище дій. Після нормативного врегулювання буде можливим використання поліграфа в правоохоронній практиці разом з іншими технічними засобами, за допомогою яких покращується ефективність досягнення завдань, правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Белюшина О. В. Полиграф в суде и на предварительном следствии. *Российский полиграф*. URL: <http://www.ante-group.ru/jurnal25.html> (дата звернення 13.04.2018).
2. Іванчук Н. В. Досвід використання поліграфа поліцією Японії. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи: зб. наук. праць*. 2015. № 11. С. 184–186. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/736> (дата звернення 10.11.2018).
3. Князев В. М. История развития детекции лжи. Практика применения полиграфа в различных странах. *Российский полиграф*. 2012. Вып. 5. URL: http://www.poligrafest.ru/stati1/zhurnal_rossijskij_poligraf_vypusk_5/istoriya_razvitiya_detekcii_lzhi_praktika_primeneniya_poligrafa_v_razlichnyh_stranah_nachalo (дата звернення 23.04.2019).
4. Мотлях О. І. Психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа та проблемні питання щодо її впровадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 11(2). – С. 128–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_11%282%29__37 (дата звернення 13.04.2018).
5. Мотлях О. І. Психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа як можливе джерело доказів. *Право та державне управління: зб. наук. праць / за ред. А. О. Монаєнко*. Запоріжжя. 2011. № 4. С. 117–120.
6. Повстяний О. В. Проблеми використання поліграфа у боротьбі з організованою злочинністю підрозділами СБ України (теоретичний аспект) *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 24–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_8 (дата звернення 13.04.2018).
7. Холодный Ю. И. Применение полиграфа при профилактике, раскрытии и расследовании преступлений (генезис и правовые аспекты) : монография. Москва : Мир безопасности, 2000. 160 с.
8. Черней В. В. Актуальні проблеми впровадження поліграфічних технологій у правоохоронну діяльність. *Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 3–6.
9. Шевченко О. С. Особливості використання поліграфа вітчизняними правоохоронними органами на шляху забезпечення солідарності в Україні: досвід зарубіжних країн та українські реалії. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи зб. наук. праць*. 2015. № 11. С. 186–191. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/7368> (дата звернення 13.04.2018).

References

1. Belyušina, O. V. Poligraf v sude i na predvaritel'nom sledstvii [Polygraph in court and in preliminary investigation]. *Rossiiskij poligraf – Russian polygraph*. Retrieved from: <http://www.ante-group.ru/jurnal25.html> [in Russian].
2. Ivanchuk, N. V. (2015). Dosvid vy`kory`stannya poligrafa policiyeyu Yaponiyi [The experience of using the polygraph by the Japanese police]. *Vikorisnannâ poligrafa v pravoohoronnij diâlnosti: problemi ta perspektivi – Polygraph Use in Law Enforcement: Problems and Prospects, 11*, 184-186. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/736> [in Ukrainian].

3. Knâzev, V. M. (2012). Istorîâ razvitiâ detekcii lzhi. Praktika primeneniâ poligrafa v različnyh stranah [History of the Detection of Lie. The practice of using a polygraph in different countries]. *Rossijskij poligraf – Russian polygraph*, 4. Retrieved from: http://www.poligrafest.ru/stati1/zhurnal_rossijskij_poligraf_vypusk_5/istoriya_razvitiya_detekcii_lzhi_praktika_primeneniya_poligrafa_v_razlichnyh_stranah_nachalo [in Russian].
4. Motlyakh, O. I. (2014). Psykhofiziologichna eksperty`za z vykorystannyam poligrafa ta problemni py`tannya shhodo yiyi vprovadzhennya [Psychophysiological examination using a polygraph and problematic issues related to its implementation]. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu – Scientific Herald of the International Humanitarian University*, 11(2), 128–131. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_11%282%29_37 [in Ukrainian].
5. Motlyakh, O. I. (2011). Psy`khofiziologichna ekspertyza z vykorystannyam poligrafa yak mozhyve dzhereło dokaziv [Psychophysiological examination using the polygraph as a possible source of evidence]. A. O. Monayenko (Eds.), *Pravo ta derzhavne upravlinnya - Law and Public Administration. Zaporizhzhya. [in Ukrainian]*.
6. Povstyanyj, O. V. (2014). Problemy vykorystannya poligrafa u borotbi z organizovanoyu zlochynnistyju pidrozdilamy SB Ukrayiny (teoretychnyj aspekt) [Problems of using the polygraph in the fight against organized crime by the SBU units (theoretical aspect)]. *Borotba z organizovanoyu zlochynnistyju i korupciyeyu (teoriya i praktyka) – Fighting organized crime and corruption (theory and practice)*, 2, 24–27. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_8 [in Ukrainian].
7. Kholodnyi, Yu. Y. (2000). *Prymenenye polyhrafa pry profylaktyke, raskrytyi y rassledovanyy prestuplenyy (henezys y pravov aspekty) (Application of Polygraph for the Prevention, Detection and Investigation of Crimes (Genesis and Legal Aspects))*. Moscow: Myr bezopasnosti [in Russian].
8. Chernyej, V. V. (2015). Aktualni problemy vprovadzhennya poligrafichnyx texnologij u pravooxoronnju diyalnist [Actual problems of introduction of printing technologies in law enforcement activity]. *III Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia – The third International Scientific and and Practical Conference*, 3–6. Kiev : Nat. acad. inside affairs [in Ukrainian].
9. Shevchenko, O. S. (2015). Osoblyvosti vykorystannya poligrafa vitchy`znyanymy pravooxoronnymy organamy na shlyaxu zabezpechennya solidarnosti v Ukrayini: dosvid zarubizhnyx krayin ta ukrayinski realiyi [Features of the use of the polygraph by domestic law enforcement agencies on the way of ensuring solidarity in Ukraine: the experience of foreign countries and Ukrainian realities]. *Vykorystannya poligrafa v pravooxoronnij diyal`nosti: problemy ta perspektyvy zb. nauk. pracz – Polygraph Use in Law Enforcement: Problems and Prospects. sciences works*, 11, 186-191. Retrieved from: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/7368> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.06.2019.